

BİLFEN MESLEKİ İLĞİ ENVANTERİ GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Otrar
Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
motrar@marmara.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Azize Nilgün Canel
Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
nilgun.canel@marmara.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinin mesleki ilgilerini belirleyebilecek, günümüz meslekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda içerik ve dil kapsamında güncellenmiş, geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı geliştirmektir. Araştırma 2013-2014 öğretim yılında 479 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Envanteri geliştirme sürecinde oluşturulan maddeler toplam 11 farklı ilgi alanı üzerinden tasarlanmıştır. Ölçeklerin faktör yapısını belirleyebilmek için her bir ölçeğe Açıklayıcı Faktör Analizi (EFA) uygulanmıştır. Ölçeklere ait Cronbach's Alpha iç tutarlılık değerleri, 0,75 ila 0,91 arasında değişmektedir. Madde toplam analizlerinde ve madde kalan analizlerinde tüm maddelerin korelasyonlarının pozitif yönde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ayırdedici için yapılan analizlerde de tüm madde, faktör puanlarının ayırdedici olduğu gözlenmiştir. Sonuçta, lise öğrencilerinin mesleki ilgilerini ölçmeye yönelik, çok boyutlu, geçerli ve güvenilir, 71 madde ve 11 alt ölçekten oluşan bir envanter elde edilmiştir. Bulgular lise öğrencilerinin doğa bilimleri, sosyal bilimler, sosyal etkileşim-ikna, yabancı dil, ticaret, mekanik uğraşlar, iş ayrıntıları, edebiyat, güzel sanatlar, müzik ve sosyal destek ilgi alanlarını belirlemede ölçeklerin uygun niteliklere sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Mesleki ilgi envanteri, meslek seçimi, mesleki rehberlik, açıklayıcı faktör analizi.

THE VALIDITY AND RELIABILITY STUDY OF BILFEN VOCATIONAL INTEREST INVENTORY

Abstract

The purpose of this work is to develop a valid and reliable means of test for high school students' vocational interest and an updated test according to modern society needs and vocations. 479 high school students in the 2013-2014 academic year, constitute the sample of the research. The items have been designed 11 different point of interests. Exploratory factor analysis (EFA) has been used to assess the structure of the factors. Alpha coefficient among the factors ranges from 0,75 to 0,91. It has been observed that, in the process of item analysis, item-total and item-difference correlations are meaningful and that, in the analysis for distinctiveness, all item factor points are distinctive. At the end of the research, a multidimensional, valid and reliable inventory has been obtained for high school students' vocational interest, consisted 71 items and 11 subscales includes natural sciences, social sciences, social interaction- persuasion, foreign language, commerce, mechanics, job details, literature, fine arts, music and social support.

Key Words: Vocational interest inventory, career choice, vocational counseling, exploratory factor analysis.

GİRİŞ

Ülkemiz ve dünya koşulları dikkate alındığında meslek seçimi ve mesleğe yönlendirme yeni kuşak için gittikçe daha önemli bir hale gelmektedir. Ülkemiz koşullarında iki büyük ulusal sınavdan geçen öğrenciler kendi yaşlıları ile karşılaştırıldıkları sınavlarda her yıl daha fazla öğrenci arasından seçilmek zorunda kalmaktadırlar. Bu

rekabetçi ortamda öğrencilerin kendilerine uygun meslekleri seçebilmeleri, ortaöğretimden itibaren doğru ve uygun bir yönlendirmeyi ve hedef belirleme konusunun tesadüflere bırakılmadan profesyonel düzlemde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Tüm dünyada, sürekli artan profesyonel işgücü ihtiyacı ve endüstrinin küreselleşmesinin, mesleki rehberliğe verilen önemi arttırdığı ve doğru meslek seçiminin gittikçe daha çok tartışıldığı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda öğrencileri ilgi alanları doğrultusunda doğru mesleklere yönlendirmek, erken yaşlardan itibaren uygun meslek seçimi programları ve projeleriyle desteklenmekte ve bu amaçla güncel ve günün koşullarına uygun olarak hazırlanmış meslek seçimi veya meslek envanterlerine verilen önem giderek artmaktadır (Gysbers, 2005). Eğitim kademesinin hangi aşamasında görevli olursa olsun, psikolojik danışmanlardan beklenen en önemli işlev, öğrencilerin gelecekteki meslek ve kariyerlerine yönelik seçimler, kararlar ve hazırlıklarda yardımcı olmalarıdır. Bireyin, mesleki yönelişleri, tercihleri, seçimleri ve kariyer gelişimi sürecinde yer alan bazı mesleki gelişim görevleri, genel olarak eğitim süreci içinde gerçekleşir (Yeşilyaprak, 2012).

Meslek seçimi danışmanlığında en önemli ve ilk adım öğrencinin kendisini, ilgi, yetenek ve eğilimleri doğrultusunda tanımasını sağlamaktır. Mesleki rehberlik “gençlerin çeşitli meslekleri tanımaları ve kendi özelliklerine uygun olan meslekleri seçmeleri, seçtikleri mesleklere hazırlanmaları ve mesleki yönden gelişmeleri amacıyla yapılan yardım hizmetleri” olarak tanımlanmaktadır ve bu doğrultuda geçerli ve güvenilir ölçme araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Yeşilyaprak, 2008). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetleri ülkemizde halen sistematik ve gelişmiş bir düzeye ulaşmanın epeyce gerisindedir. Ülkemizde meslek seçimi konusunda ilk çaba ve hareketlerin, 1953’de kurulan Test Araştırma Bürosu ve 1954’de kurulan Rehberlik Merkezleri ile başladığı görülmektedir. Bu kuruluşlarda amaç, öğrencilerin ilgi, eğilim ve yeteneklerini ölçerek kendilerine uygun iş ve mesleğe yönelmelerine yardım amacıyla teknik ve araçlar hazırlama ve uygulama işlevidir. Bu dönemde yabancı testlerin uyarlamaları ile beraber, Hasan Tan’ın bir ilgi envanteri arayışı içerisinde geliştirdiği “Gazete Haberleri Testi (1972)” gibi kültüre özgü ölçek geliştirme çabaları da ortaya çıkmaya başlamıştır (Tan, 2000). Bu alandaki değerli çabalara örnek olarak, Özoğlu (1977) tarafından geliştirilen “Kuder İlgi Alanları Envanteri” ve Kuzgun (1989) tarafından geliştirilen “Edwards Kişisel Tercih Envanteri” uyarlama çalışmaları, yine Kuzgun tarafından geliştirilen “Kendini Değerlendirme Envanteri” ile “Üniversiteler, Yüksek Öğretim Programları ve Meslekler Rehberi” önemli çabalar arasında gösterilebilir (Yeşilyaprak, 2012).

Ülkemizde mesleklere ve iş dünyasına ilişkin güncel bilgileri sistematik olarak sunan bilgi sistemleri, veri tabanları henüz yeteri kadar gelişmemiştir. Mesleklere ve istihdam olanaklarına yönelik gelecek projeksiyonları yapılamamaktadır (Yeşilyaprak, 2012). Yapılan araştırmalar öğrencilerin daha çok mesleki bilgilendirmeye ihtiyaç duyduklarını ve mesleki rehberlik ve danışma işlemlerinin daha sistemli bir şekilde yapılması gerektiğini göstermektedir (Çoban, 2005). Kars ve arkadaşlarının (2014) yaptıkları araştırmada, lise son sınıf öğrencilerinde önemli bir oranda saptanan anksiyete ve depresyonun öğrencilerin meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır. Lise son sınıf öğrencilerine meslek seçimi hakkında rehberlik hizmeti verilmesinin ergen ve toplum sağlığı açısından faydalı olacağı sonucuna varılmıştır. Mesleki rehberlik ve yönlendirme, psikolojik danışmanlar içinde kendilerine bir yük ve sorumluluk getiren bir durumdur ve doğru yönlendirmenin yapılması konusunda etkin araçların olmaması, danışmanları da zor duruma sokabilmektedir. Gazioğlu, Bekçi, Güler ve Çakırdağ (2007) yaptıkları araştırmada, okullarında mesleki rehberliğin yeterli yapıldığına inanan danışmanların iş doyumlarının yapılmadığına inananlardan daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Hamamcı’nın (2013) ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörleri incelediği araştırmasında, sırasıyla, baba, anne, kitap, dergi ve öğretmen faktörleri tespit edilmiştir. İlk iki sırada baba ve annenin etkin olması, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik bir seçimin gerçekleşip gerçekleşmediğini düşündürmektedir. Çağımızda teknoloji ve endüstri alanındaki değişim ve gelişmeler toplumlarda yeni iş gruplarının ve mesleklerin ortaya çıkmasına, iş ve meslek yaşamında seçeneklerin artmasına ve karmaşıklaşmasına neden olmaktadır (Kuzgun, 2000). Şu ana kadar ülkemizde kullanılan çeşitli mesleki ilgi envanterleri bulunmakla birlikte, içerdikleri meslekler ve ilgi alanlarının güncellenmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Kuzgun, 2005; Kuzgun, Bacanlı, 2005). Halihazırda kullanılan envanterlerin içerdikleri meslekler ve ilgi alanları açısından güncellenmesine duyulan ihtiyacın yanı sıra, ölçek maddelerinin kullanıldıkları dil açısından da güncellenmesi, öğrencilerin kendilerini ifade edebilmelerini kolaylaştıracak ve meslek seçimi konusunda ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli ve güvenilir bir zemin sunacaktır. Bu bağlamda araştırmanın ana amacı,

öğrencilerin mesleki ilgilerini belirlemede kullanılacak pratik, güncel ihtiyaçlara uygun ve kapsamlı bir mesleki ilgi envanterinin geliştirilmesidir. Bu doğrultuda öğrenci seçiminden mesleki yönlendirmeye kadar çeşitli amaçlarla öğrencilerin ilgilerini tespit edebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır. Günümüz modern kariyer planlama ilkelerine uygun nitelikte, öğrencilerin eğilim ve ihtiyaçları göz önüne alınarak düzenlenmiş olan envanterin geçerlik ve güvenilirliğinin sınanmasıyla, mesleki ilgilerini tespit edebilecek, akademik ve mesleki eğilimlerini saptayarak öğrencilere güvenilir yönlendirme yapabilecek bir envantere duyulan ihtiyacın karşılanması amaçlanmaktadır. Günümüzde anne babaların çocuklarının meslek seçimi üzerindeki etkileri dikkate alındığında, öğrencilerin kendi tercihlerinin farkına varmaları ve kimsenin etkisinde kalmadan netleştirmeleri önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmada oluşturulan envantere, anne ve babanın öğrenciyle ilgili algılanan tercihinin öğrencinin kendi esas ihtiyacı ile karşılaştırılmasının sağlandığı, daha önceki envanterlerde yer verilmemiş özgün bir kısmı da bulunmaktadır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda Türkiye koşullarına uygun ortaöğretim öğrencileri için kullanılacak bir mesleki ilgi envanteri geliştirmek amacıyla uygulanan geçerlik ve güvenilirlik işlemlerine yer verilmiştir.

Ölçek Maddelerinin Geliştirilme Süreci

Ölçek maddelerinin geliştirilme süreci iki basamaktan oluşmaktadır. Bu süreç aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

I. Aşama: Lise öğrencilerinin mesleki ilgilerini ölçebilmeye yönelik ölçek maddelerinin oluşturulabilmesi için öncelikle, mesleki ilgi ve meslek seçimi konusundaki ilgili literatür ayrıntılı biçimde taranmıştır. Bu tarama esnasında literatürde mesleki ilgi kavramının bileşenlerine işaret edebilecek her türlü bilgi göz önüne alınmıştır. Ayrıca lise çağı ergenlik özellikleri ve bu çağda meslek seçimi konusundaki ilgili literatür taranmıştır. Ardından, bu konuda geliştirilmiş olan ölçekler incelenmiş ve yapılan araştırmalar gözden geçirilmiştir. Neticede, mesleki ilgi kavramını oluşturan temel niteliklere uygun olarak lise öğrencilerinin mesleki ilgilerini ölçebileceği düşünülen 109 maddeden oluşan bir deneme formu geliştirilmiştir.

II. Aşama: Ardından oluşturulan maddeler, her biri alanında uzman, daha önce ölçek geliştirme sürecinde bulunmuş, mesleki ilgi ve meslek seçimi literatüre hakim beş uzman tarafından incelenmiştir. Uzmanlardan, oluşturulan maddelerin, ölçmek istediği mesleki ilgi kavramının özelliklerini karşılayıp karşılamadığına dair görüşlerini almak amacıyla, maddelerin ölçekte yer aldıkları faktörler için uygunluğuna ilişkin cevaplarını Likert tipi 5'li derecelendirme ölçeği (1: bu madde kesinlikle uygun değil, 5: tam olarak uygun) üzerinde belirtmeleri istenmiştir. Uzmanlara gerektiğinde maddeler üzerinde düzeltme yapabilecekleri belirtilmiştir. Beş uzmanın görüşünün alındığı uzman değerlendirme formundan elde edilen veriler değerlendirilirken, maddelerin ilgili faktör altında yer almasının uygun olduğuna karar vermek için madde ortalama puanının $\bar{x} = 4.50$ ve üzeri, standart sapmanın ise 0.70 ve altı olması ölçütleri temel alınmıştır. Ayrıca uzman görüşlerine bağlı olarak sorunlu olduğu ifade edilen maddelerin, öneriler doğrultusunda düzeltmeleri yapılmıştır. Tüm bu işlemlerin ardından 9 madde ölçek taslağının dışına çıkarılmış, 2 maddenin de öneriler doğrultusunda düzeltmeleri yapılmıştır. Taslak ölçeğin, 98 maddeden oluşmasına karar verilmiştir.

Bilfen Mesleki İlgi Envanteri geliştirme sürecinde oluşturulan maddeler toplam 11 farklı ilgi alanı üzerinden tasarlanmıştır. Bu alanlar ve her bir ilgi alanının kuramsal temeli aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 1: Bilfen Mesleki İlgi Envanteri'nin Tasarlanan Kuramsal Yapısı

Tasarlanan Faktörler	Baskın Nitelik/Etkinlik	Tipik Meslekler
Doğa Bilimleri İlgisi (DBİ)	Sistemli çalışmalara yatkınlık, neden sonuç ilişkilerini kurabilme, analiz sentez yeteneği, deneysel ortamlarda çalışabilme, analitik gözlem yapabilme, zengin entelektüel kapasite, eleştirel ve rasyonel düşünebilme, merak, doğa ilgisi.	Tıp, sağlık bilimleri, genetik, veterinerlik, diş hekimliği, eczacılık, fizik, kimya, biyoloji ile ilgili meslekler, uzay bilimleri ve astronomi, matematik, su ürünleri ...

Sosyal Bilimler (Tarih-Coğrafya) İlgisi (SBi)	Sistemli çalışabilme, kayıt tutma, araştırma, arşivleme, toplumsal olaylara ilgi duyma, geçmiş ve gelecek arasında ilişki kurabilme, neden sonuç ilişkileri kurabilme.	Tarih, jeoloji, arkeoloji, antropoloji, sanat tarihi, eğitim bilimleri, uluslar arası ilişkiler, çevre ve ziraat...
Sosyal Etkileşim-İkna İlgisi (SEİ)	İşbirliğine yatkınlık, ikna ve başkalarının üzerinde etki yaratabilme becerisi, dışadönüklük, kendine güven, sosyal yanı kuvvetli işler, eğlence ve etkileşim planlayabilme ve yürütebilme, organizasyon becerisi, kendini iyi ifade edebilme ve konuşkanlık.	Siyaset bilimleri, politikacı, basın yayın, hukuk (avukat,savcı..), pazarlama ve satış, halkla ilişkiler, menajerlik, uluslar arası ilişkiler, diplomatlık (kültür ataşesi, büyükelçi..), kamu yönetimi...
Yabancı Dil İlgisi (YDi)	Gramer kurallarını kavrama yeteneği, dil öğrenmeye yatkınlık, yabancı dil konuşmaktan ve öğrenmekten zevk alma, kolay sözcük öğrenebilme.	Dil bilimi, batı ve doğu dilleri ve edebiyatı , eski çağ dilleri, mütercim tercümanlık, turizm ve otelcilik, turizm işletmeciliği, tur operatörlüğü, yabancı dil öğretmenliği, uluslar arası ilişkiler...
Ticaret İlgisi (Ti)	Hesap yapabilme, kayıt tutabilme, ticarete ilgi duyma, büro işlerine yatkınlık, sorumluluk alabilme, risk alabilme, girişimcilik, finansal konulara, borsaya ilgi duymak.	Ekonomi, işletme, iktisat, pazarlama, satış, şirket yönetimi, bankacılık, sigortacılık, muhasebe, maliye, mali müşavir, finans sektörü...
Mekanik Uğraşlar İlgisi (MUi)	Kas etkinliği gerektiren işler, motor beceri gerektiren işler, nesnelere, eşya veya makine kullanımı gerektiren işler, mekanik çalışmalara yatkınlık, uzun süreli dikkat gerektiren işler, pratik düşünebilme yeteneği, çalıştığı işe motive olabilme.	Teknisyenlik, mühendislikler, elektrik elektronikle ilgili işler, bilgisayar (mühendislik, program, yazılım..), havacılık (pilot..), spor...
İş Ayrıntıları İlgisi (İAi)	Dikkatli, titiz çalışma, kayıt tutabilme, özdenetim gücü, planlı davranabilme, sebat, sayılarla çalışmaktan hoşlanma, masa başında çalışabilme, hassas, ayrıntı gerektiren işlerle çalışabilme.	Bilimsel çalışma, akademisyenlik, işletme yönetimi, matematik, istatistik, eczacılık, muhasebe, mali müşavir...
Edebiyat İlgisi (Ei)	Hikaye oluşturabilme yeteneği, hayal gücü, yaratıcı düşünce, okuma ilgisi, yazma ilgisi.	Yazar, köşe yazarı, basın yayın, gazetecilik, inema, radyo ve televizyon, Türk dili ve edebiyatı...
Güzel Sanatlar İlgisi (GSi)	Estetik duyarlılık, sanatsal etkinlikler, yaratıcı düşünebilme, üçlü sezgi, sahneye yatkınlık, hayal gücünü kullanabilme, üç boyutlu tasarlayabilme, bağımsız çalışma.	Güzel sanatlar (resim, heykel..), sahne sanatları (sinema, tiyatro, dans, bale..), mimarlık, iç mimarlık, tasarım (grafik, mimari, eşya, moda, makine, mobilya, endüstriyel ürün v.b. tasarımı), peyzaj ve şehir planlama, çevre tasarımı, tekstil, dekorasyon, fotoğraf, sanat tarihi.
Müzik İlgisi (Mi)	Müzik kavram ve kurallarını anlayabilme, ritim duygusu, enstrüman çalma ilgi ve yeteneği, melodi yakalayabilme, beste yapabilme, belirli bir enstrümana ilgi, müzik genel kültürüne sahip olma.	Müzisyen, kompozitör, devlet sanatçısı, orkestra elemanı, şan, opera, bale...
Sosyal Destek İlgisi (SDi)	Yardımsızlık, başkalarının sorumluluklarını alabilme, insan sevgisi, ikna ve başkalarının	Psikoloji, psikolojik danışmanlık, halkla ilişkiler, sosyal hizmetler,

üzerinde etki yaratabilme becerisi, empati üniversite öğretim üyesi ve kurabilme yeteneği, sabır, anlayış, içtenlik, öğretmenlik, sosyoloji, felsefe, başkalarına öğretebilme yeteneği. özel eğitim, fizik tedavi ve rehabilitasyon, hemşirelik...

Testin yönergesinde cevaplamalar, katılımcıların maddeleri okuduktan sonra, ifadeleri kendilerine uygunluğu açısından *bana hiç uygun değil, bana uygun değil, bana uygun ve bana çok uygun* seçenekleri değerlendirecekleri şekilde oluşturulmuştur. Bu hazırlıkların ardından genel uygulamaya geçilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın verileri 2013-2014 eğitim öğretim yılında liseye devam eden öğrencilerden toplanmıştır. Eksik cevap veren, demografik bilgileri ya da bazı eksik soruları cevaplamayan bireylerin formları analiz dışı bırakıldıktan sonra, 239'u (%50,1) erkek, 240'ı (%49,9) kız; yaş ortalaması $\bar{x}=16,78$; 115'i (%24,0) lise 1. sınıfa, 123'ü (%25,7) lise 2. sınıfa, 116'i (%24,2) lise 3. sınıfa, 125'i (%26,1) lise 4. sınıfa devam eden toplam 479 öğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur. Uygulama öncesinde sözlü ve yazılı yönerge de verilen ölçeğin uygulanması yaklaşık ortalama 30 dakika sürmüştür.

İşlemler

Aynı zamanda bir yapı geçerliği analizi olarak da tanımlanan faktör analizi, çok sayıda değişkenden bu değişkenlerin birlikte açıklayabildikleri az sayıda tanımlanabilen anlamlı yapılara ulaşmayı amaçlar (Ercan ve Kan, 2004; Büyüköztürk, 2002; Yıldırım, 1999). Bu amaçla ölçeğin faktör yapısını belirleyebilmek için her bir ölçeğe tek tek Açıklayıcı Faktör Analizi (EFA) uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi, çok sayıda değişkenden (maddeden) bu değişkenlerin birilikte açıklayabildikleri az sayıda tanımlanabilen anlamlı yapılara ulaşmayı hedefler (Büyüköztürk, 2002). Bu doğrultudaki bir analizde, maddenin ilgili faktörde yer alıp almaması, o faktörle ilişkisi hakkında fikir veren yük değerinin yüksek olmasına bağlıdır. Madde faktör yük değerinin genellikle 0.45 ve daha yüksek olması istenmekle birlikte faktör yük değeri 0.30 olan maddeler de ölçekte tutulabilir (Thompson, 2004; Gorsuch, 1974) Faktör analizinin yorumlanabilir olduğuna da KMO ve Bartlett Testi sonuçlarına bakılarak karar verilmiştir. Ancak ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) (Thompson, 2004) sonucunda öncelikle maddelerin ortak yüklerine bakılmış ve ortak yükleri ,30'dan küçük olan madde/maddeler tespit edilmesi durumunda ilgili maddeler elenerek faktör analizi tekrarlanmıştır. Bu gibi durumlarda KMO ve Bartlett Testi değerlerinin anlamlılığının verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini yeniden ispatlamasının ardından Temel Bileşenler analizi tekrarlanmış ve maddelerin ortak yükü ,30'dan küçük olan bir madde olmadığı durumda işlemlere devam edilmiştir. Her bir alt boyutun ayrı bir ölçek olarak kabul edildiği uygulamada, ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergilemesi amacıyla bir faktörlük bir yapı beklentisi ile gerçekleştirilen Temel Bileşenler analizi uygulanmış ve ölçeğin eigen değeri ile açıklanan toplam varyans miktarına bağlı olarak sergilediği yapı hesaplanmıştır.

Bu sonuçların ardından maddelerin faktördeki yüklerini görmek amacıyla döndürülmemiş bileşenler matrisi (Unrotated factor solution) (Basilevsky, 1994; Thompson, 2004) elde edilmiştir. Ölçeğin faktör yapısını gösteren yamaç-eğitim (scree-plot) grafiği de ayrıca incelenmiştir. Ölçeği oluşturan maddelerin tamamı, faktör içinde %50'den daha yüksek yük değeri elde ettiği takdirde, elenmesi gereken madde olmadığına karar verilerek ölçeğin güvenilirlik değerlerinin hesaplanmasına geçilmiştir.

Güvenirlik analizi olarak ölçek ve alt ölçekler için iç tutarlılık (homojenlik) hakkında bilgi vermesi amacıyla Cronbach's alpha iç tutarlılık katsayısı (internal consistency) hesaplanmıştır (Tezbaşaran, 1996; Yıldırım, 1999). Yapılan uygulamalar neticesinde ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları yüksek bulunmuştur. Ardından ölçeğin içerdiği maddelerin ve ölçek puanının ayırdediciliğini belirlemek amacıyla ayırdedicilik analizlerine geçilmiş ve bu amaçla bağımsız gruplar t-testi (independent samples t test) yapılmıştır. Ölçek maddelerinin ve toplam puanlarının ayırdediciliklerini belirlemek üzere, üst %27 ve alt %27'lik grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız grup t-testi sonucunda tüm gruplar için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<,001$). Söz konusu farklılıklar üst %27'lik gruplar lehine gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlar ölçek maddelerinin ve toplam puanlarının ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu işlemin ardından madde-toplam ve madde-kalan analizlerine geçilmiştir. Madde toplam (item-total) analizlerinde tüm maddelerin korelasyonlarının pozitif yönde ve madde kalan (item-reminder) analizlerinde tüm maddelerin korelasyonlarının pozitif yönde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu sonuçlar tüm maddelerin aynı yapı içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca her bir alt boyutu oluşturan maddelerin alt boyut toplam puanlarıyla anlamlı bir ilişki gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmış ve sonucunda, tüm maddelerin toplam puanla istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gösterdiği belirlenmiştir ($p<.001$). Öte yandan standardizasyon işlemlerine güçlü maddelerle devam etmek amacıyla toplamla $r<.50$ olan tüm maddeler elenmiştir. İşlemlere kalan maddelerle devam edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde toplanan veriler üzerinden gerçekleştirilen, geçerlik ve güvenilirlik analizlerine ait sonuçlara yer verilmiştir. Her bir ilgi alanı için açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Her bir ilgi alanı için örneklem büyüklüğünün ve elde edilen verilerin seçilen analiz için uygun ve yeterli olup olmadığının anlaşılması için KMO değerleri ve Bartlett's değerlerinin anlamlılığı test edilmiştir. Temel Bileşenler analizinde maddelerin ortak yüklerinin ,30'dan küçük olması durumunda ilgili maddeler elenerek faktör analizi tekrarlanmıştır. Aşağıdaki tabloda her bir ölçek için elde edilen KMO ve Bartlett's değerleri yer almaktadır:

Tablo 2: Bilfen İlgi Envanteri KMO ve Bartlett's Testi Değerleri

Ölçekler	Kaiser-Meyer-Olkin Yeterliği	Bartlett's Küresellik Testi			
		Örneklem	X ²	Sd	p
DBİ	,900		2773,257	28	,000
SBİ	,826		900,278	10	,000
SEİ	,886		1068,935	21	,000
YDİ	,910		1427,012	21	,000
Tİ	,737		541,645	6	,000
MUİ	,909		1795,071	28	,000
İAİ	,811		949,557	15	,000
Eİ	,878		1104,866	15	,000
GSİ	,894		1987,803	21	,000
Mİ	,920		2342,006	21	,000
SDİ	,753		670,707	15	,000

Tablodandan izlenebileceği üzere, KMO değerleri örneklem büyüklüğünün ve elde edilen verilerin seçilen analiz için uygun ve yeterli olduğunu, Bartlett's değerlerinin anlamlılığı ($p<.001$) da verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldikleri hipotezini destekler niteliktedir. Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla özdeğeri (eigen) iki alınarak gerçekleştirilen Temel Bileşenler analizi (Principal Component Analysis) ile öncelikle maddelerin ortak yüklerine bakılmış ve ortak yükleri ,30'dan küçük olan maddeler elendikten sonra geriye kalanlar tespit edilerek işlemlere devam edilmiştir. Bu bağlamda DBİ ölçeğinden 1 madde, SBİ ölçeğinden 2 madde, SEİ ölçeğinden 2 madde, YDİ ölçeğinden 1 madde, Tİ ölçeğinden 2 madde, GSİ ölçeğinden 2 madde ve SDİ ölçeğinden 2 madde elenmiştir. Böylece toplam 12 madde ölçeklerden çıkartılmıştır.

Ölçeklerin tek faktörlü bir yapı sergilemesi amacıyla bir faktörlük bir yapı beklentisi ile gerçekleştirilen Temel Bileşenler analizi (Principal Component Analysis) sonucunda ölçeklerin her birinin eigen değerleri; DBİ için: 5,044; SBİ için: 2,990; SEİ için: 3,573; YDİ için: 4,058; Tİ için: 2,382; MUİ için: 4,440; İAİ için: 3,122; Eİ için: 3,484; GSİ için: 4,449; Mİ için: 4,797; SDİ için: 2,698 ve açıklanan toplam varyans miktarı ise DBİ için: % 63,050; SBİ için: % 59,793; SEİ için: % 51,038; YDİ için: % 57,978; Tİ için: % 59,547; MUİ için: % 55,504; İAİ için: % 52,032; Eİ için: % 58,061; GSİ için: % 63,564; Mİ için: % 68,530; SDİ için: % 44,969 olan bir yapı sergilediği hesaplanmıştır.

Bu sonucun ardından maddelerin faktördeki yüklerini görmek amacıyla döndürülmemiş bileşenler matrisi (unrotated factor solution) elde edilmiştir. Uygulamanın ardından Bilfen İlgi Envanteri ölçeklerini oluşturan maddelerin tamamının, faktörler içinde %50'dan daha yüksek yük değeri elde ettiği tespit edilmiştir. Bu nedenle elenmesi gereken maddeler olmadığına karar verilerek ölçeklerin güvenilirlik değerlerinin hesaplanmasına

geçilmiştir. Güvenirlik analizi olarak Cronbach's alpha iç tutarlık katsayısı (internal consistency) hesaplanmış ve elde edilen sonuç aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3: Bilfen İlgi Envanteri Ölçeklerine Ait Cronbach's Alpha İç Tutarlılık Değerleri

Faktör	C. Alpha
DBİ	,915
SBİ	,828
SEİ	,831
YDİ	,878
Tİ	,769
MUI	,882
İAİ	,811
Eİ	,852
GSİ	,901
Mİ	,922
SDİ	,750

Tablodan da anlaşılacağı gibi ölçeklerin iç tutarlık katsayıları yüksek bulunmuştur. Bu sonucun ardından ölçeklerin içerdiği maddelerin ve ölçek puanlarının ayırdediciliğini belirlemek amacıyla, ayırdedicilik analizlerine geçilmiş, bu amaçla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Ölçeklerdeki maddelerin ve toplam puanlarının ayırt ediciliklerini belirlemek üzere, üst %27 ve alt %27'lik grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için uygulanan bağımsız grup t-testi (independent samples t test) sonucunda, ölçeklerdeki tüm gruplar için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,001$). Söz konusu farklılıklar üst %27'lik gruplar lehine gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlar ölçeklerdeki maddelerin ve toplam puanlarının ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu işlemin ardından madde-toplam ve madde-kalan analizlerine geçilmiştir. Madde toplam (item-total) analizlerinde ölçeklerdeki tüm maddelerin korelasyonlarının pozitif yönde (*DBİ için: $r_{min} = ,633$; SBİ için: $r_{min} = ,645$; SEİ için: $r_{min} = ,659$; YDİ için: $r_{min} = ,708$; Tİ için: $r_{min} = ,670$; MUI için: $r_{min} = ,620$; İAİ için: $r_{min} = ,597$; Eİ için: $r_{min} = ,680$; GSİ için: $r_{min} = ,737$; Mİ için: $r_{min} = ,724$ ve SDİ için: $r_{min} = ,596$; $p < ,001$); öte yandan madde kalan (item-remainder) analizlerinde tüm maddelerin korelasyonlarının pozitif yönde anlamlı olduğu (*DBİ için: $r_{min} = ,538$; SBİ için: $r_{min} = ,454$; SEİ için: $r_{min} = ,496$; YDİ için: $r_{min} = ,596$; Tİ için: $r_{min} = ,431$; MUI için: $r_{min} = ,498$; İAİ için: $r_{min} = ,425$; Eİ için: $r_{min} = ,560$; GSİ için: $r_{min} = ,631$; Mİ için: $r_{min} = ,627$ ve SDİ için: $r_{min} = ,440$; $p < ,001$) tespit edilmiştir.**

Ölçeklerin güvenilirlikleri açısından madde toplam korelasyonları da hesaplanmıştır. Madde toplam korelasyonları da maddelerin ayırdedici güçlerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Bilfen İlgi Envanteri Ölçeklerine Ait Madde-Toplam Korelasyonları

Doğa Bilimleri	Puanlar		
	N	r	p
2	479	,627	,000
9	479	,714	,000
16	479	,438	,000
28	479	,351	,000
35	479	,692	,000
43	479	,826	,000
54	479	,834	,000
65	479	,807	,000
72	479	,727	,000
80	479	,832	,000
91	479	,514	,000

96	479	,219	,000
Sosyal Bilimler	N	r	p
3	479	,433	,000
11	479	,674	,000
17	479	,504	,000
29	479	,593	,000
36	479	,495	,000
44	479	-,293	,000
55	479	,484	,000
66	479	,542	,000
73	479	,719	,000
81	479	,747	,000
92	479	,711	,000
Sosyal Etkileşim İkna	N	r	p
4	479	,678	,000
18	479	,559	,000
30	479	,605	,000
37	479	,496	,000
45	479	,604	,000
56	479	,730	,000
67	479	,675	,000
75	479	,481	,000
82	479	,594	,000
93	479	,530	,000
97	479	,687	,000
Yabancı Dil	N	r	p
5	479	,763	,000
12	479	,741	,000
20	479	,445	,000
31	479	,693	,000
40	479	,739	,000
46	479	,762	,000
57	479	,544	,000
68	479	,726	,000
83	479	,730	,000
Ticaret	N	r	p
6	479	,508	,000
13	479	,398	,000
21	479	,709	,000
32	479	,671	,000
47	479	,740	,000
58	479	,543	,000
84	479	,547	,000
Mekanik Uğraşlar	N	r	p
7	479	,717	,000
14	479	,673	,000
22	479	,784	,000
41	479	-,489	,000
48	479	,629	,000
59	479	,819	,000
76	479	,744	,000
85	479	,620	,000

94	479	,814	,000
İş ayrıntıları	N	r	p
23	479	,371	,000
33	479	,781	,000
42	479	,678	,000
49	479	,718	,000
60	479	,582	,000
69	479	,783	,000
77	479	,568	,000
Edebiyat	N	r	p
24	479	,729	,000
50	479	,747	,000
61	479	,736	,000
70	479	,724	,000
78	479	,669	,000
86	479	,734	,000
95	479	-,220	,000
Güzel Sanatlar	N	r	p
8	479	,778	,000
25	479	,849	,000
38	479	,836	,000
51	479	,582	,000
62	479	,721	,000
71	479	,739	,000
79	479	,786	,000
87	479	,606	,000
98	479	,712	,000
Müzik	N	r	p
1	479	,824	,000
10	479	,783	,000
19	479	,849	,000
26	479	,709	,000
52	479	,835	,000
63	479	,907	,000
88	479	,834	,000
Sosyal Destek	N	r	p
15	479	,591	,000
27	479	,610	,000
34	479	,520	,000
39	479	-,175	,000
53	479	,575	,000
64	479	,563	,000
74	479	,624	,000
89	479	,628	,000
90	479	,510	,000

Tabloda görüldüğü üzere, ölçekleri oluşturan maddelerin alt boyut toplam puanlarıyla anlamlı bir ilişki gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda, tüm maddelerin toplam puanla istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gösterdiği belirlenmiştir ($p < ,001$). Öte yandan standardizasyon işlemlerine güçlü maddelerle devam etmek amacıyla toplamla $r < ,50$ olan tüm maddeler elenmiştir. Elenen maddeler, doğa bilimleri ilgisi için 3 madde (16, 28, 96), sosyal bilimler (tarih-coğrafya) ilgisi için 4 madde (3, 36, 44, 55), sosyal etkileşim-ikna ilgisi için 2 madde (37, 75), yabancı dil ilgisi için 1 madde (20),

ticaret ilgisi için 1 madde (13), mekanik uğraşlar ilgisi için 1 madde (41), iş ayrıntıları ilgisi için 1 madde (23), edebiyat ilgisi için 1 madde (95), sosyal destek ilgisi için 1 madde (39) dur. İşlemlere kalan maddelerle devam edilmiştir. Tablodan anlaşıldığı üzere madde-toplam puan korelasyonları maddelerin ölçtükleri özellik açısından kişileri ayırt etme de ne kadar yeterli olduklarını göstermektedir. Tüm bu sonuçlar ölçeklerdeki tüm maddelerin aynı yapı içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Geçerlik güvenilirlik işlemlerine 98 madde ile başlanmış ve elenen maddelerden sonra 71 madde ile süreç tamamlanmıştır. Son hali ile ölçek 11 farklı ilgi alanını ölçen 11 ölçekten oluşmaktadır. Bu ölçekler; Doğa Bilimleri İlgisi (8 madde), Sosyal Bilimler İlgisi (5 madde), Sosyal Etkileşim-İkna İlgisi (7 madde), Yabancı Dil İlgisi (7 madde), Ticaret İlgisi (4 madde), Mekanik Uğraşlar İlgisi (8 madde), İş Ayrıntıları İlgisi (6 madde), Edebiyat İlgisi (6 madde), Güzel Sanatlar İlgisi (7 madde), Müzik İlgisi (7 madde) ve Sosyal Destek İlgisi (6 madde) den oluşmaktadır.

Ölçeğin Puanlanması

Ölçeğin puanlanması için bir manuel bir de bilgisayar ortamında puanlama cetveli oluşturulmuştur. Manuel puanlamada, uygulamacının her kategorinin kapsamına giren sorulara ait çetele tutması ve her kategorinin toplam puanlarını tablonun altına yazması yoluyla puanlar elde edilmektedir. Böylece her faktörün kendi içinde toplam puanı elde edilebilmektedir. Toplamda en yüksek “Bana Çok Uygun” yanıtları gencin yatkın olduğu mesleki alanı göstermektedir. En yüksek “Bana Hiç Uygun Değil” yanıtı ise gencin uzak olduğu mesleki alanı göstermektedir. Yüksek puanlar daha çok “Bana Uygun Değil veya Bana Uygun”da yoğunlaşmışsa gencin meslek seçimi hala belirginleşmemiş olarak değerlendirilmektedir. Ölçekten elde edilen puanların, mesleğe ilişkin baskın nitelikler ve etkinlikler ile bu nitelikleri karşılayan mesleklere ilişkin yorum cetveli de oluşturulmuştur. Sonuçlar bu tablo üzerinden yorumlanmaya müsaittir. Puanlamanın öğrencinin kendi şifresiyle sistem üzerinden gerçekleştirildiği online versiyonunda da elde edilen sonuçlarla ilgili meslek ve mesleki özelliklerinin yorumlandığı bir değerlendirme sistemi ayrıca oluşturulmuştur. Uygulama esnasında öğrenciye ilgi envanteri ile birlikte, kendi seçmek istediği mesleklerle anne babasının istediği meslekleri karşılaştırabileceği bir tablo da sunulmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma kapsamında lise öğrencilerinin mesleki ilgilerini ölçmeye yönelik çok boyutlu, geçerli ve güvenilir, 71 madde ve 11 alt ölçekten oluşan bir envanter elde edilmiştir. Elde edilen bulgular lise öğrencilerinin doğa bilimleri, sosyal bilimler, sosyal etkileşim-ikna, yabancı dil, ticaret, mekanik uğraşlar, iş ayrıntıları, edebiyat, güzel sanatlar, müzik ve sosyal destek ilgi alanlarını belirlemede ölçeklerin uygun niteliklere sahip olduğunu göstermektedir. Son yıllarda mesleki seçimi konusunda yeni ve işlevsel envanterler hazırlama konusundaki çabalar gözden geçirildiğinde, meslek seçimi ile beraber, mesleki ilgi, mesleki kararsızlık, mesleki değer gibi konularda sınırlı sayıda ölçek çalışması olduğu görülmektedir (Atlı, 2012; Çakır, 2004; Deniz, 2009;). Özellikle çok boyutlu ve geniş değerlendirme imkanı sunan ölçeklere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Deniz (2009), 13 yaş üzerindeki bireylerin mesleki ilgilerini ortaya koyabilecek geçerli ve güvenilir bir ilgi envanteri oluşturmak üzere Mesleki Alan İlgisi (MAİ)’yi geliştirmiştir. Ölçeğin bu araştırmanın amacına benzer şekilde 14 faktörden oluştuğu görülmektedir.

Atlı (2012) lise öğrencilerinin mesleki değerlerini belirlemeye yönelik geliştirdiği envanter çalışmasında, öğrencilerin para, özgürlük, yardım, fiziksel özelliklerin kullanımı, iş sağlığı, yaratıcılık ve arkadaşlık mesleki değerlerinde çeşitli değişkenler açısından anlamlı farklılık gösterdiklerini ortaya koymuştur. Öğrencilerde mesleki ilginin mesleki değerle birlikte ele alınarak gerekli planlamaların yapılması şüphesiz öğrencileri çok daha tatmin edici sonuçlara ulaştıracaktır. Mesleki kararsızlık da meslek seçimi konusunda ölçek ihtiyacı duyulan ele alınan faktörlerden bir olarak dikkate çarpmaktadır. Çakır (2004), mesleki kararsızlık içinde bulunan lise I. sınıf öğrencilerini tespit etmek amacıyla bir envanter geliştirmeyi amaçlamıştır. Ölçek mesleki kararsızlık içinde bulunan bireylerde, karar verme aşaması öncesinde en çok görülen 5 özellik dikkate alınarak geliştirilmiştir. Bu özellikler 1. İçsel çatışmalar, 2. Kendini yeterince tanımama, 3. Meslek ve alan bilgisi eksikliği, 4. Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, 5. Dışsal çatışmalardır. Benzer şekilde Akkoç’un (2012) yaptığı çalışmada öğrencilerin mesleki karar toplam puanları ile kariyer inançları envanterinin içsel tatmin puan ortalamaları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Araştırmacı bu bağlam da, gençlerin

içsel tatminlerini arttıracak seçeneklerin farkına varabilmelerinin, bu alanları kapsayan ve kapsamayan meslekleri daha kolay ayırt edebilmelerine yardımcı olacağı ve kararsızlık yaşamalarını azaltabileceği sonucuna varılmıştır (Akkoç, 2012). Bu çerçeveden ele alındığında lise öğrencilerinin mesleki ilgilerinin farkına varabilmeleri bir kez daha önem kazanmaktadır. Öğrencilerin meslek seçim sürecinde mesleki ilgileri, mesleki değerleri ve mesleki kararsızlıkları ile birlikte ele alındığında çok daha etkili bir sonuç elde edilmesine yardımcı olacak ve öğrencilerin mesleki olgunluklarını arttıracaktır.

Türkiye’de yapılan araştırmalar, öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin geliştirilmesi gerektiği sonucunu vermektedir (Yeşilyaprak, 2012). Yapılan araştırmalar psikolojik danışmanlardan yardım alan öğrencilerin mesleki olgunluklarının daha yüksek olduğuna işaret etmektedir (Çoban, 2005). Psikolojik danışmanları etkili ve pratik yöntemlerle öğrencilerin meslek seçimlerine rehberlik yapabilmeleri doğru tercihler üzerinde etkili olacaktır. Geliştirilen ölçek, lise öğrencilerinin dört senelik meslek seçim süreçleri içerisinde takiplerini kolaylaştırabileceği gibi, lise branş seçimlerinde de yol gösterici ipuçları sunabilir. Öğrencilerin özellikle lisenin ilk yılında böylesi bir envanterle takibe alınmaları, öğrencilerin tercihlerinin tespit edilmesi kadar, henüz tercihini netleştirmemiş öğrencilerin eğilimlerinin farkına varmaları ve eğilimleri üzerinde düşünmelerini de kolaylaştırıcı bir faktör olarak düşünülebilir. Üniversite seçme sınav sistemi öğrencilerin mesleki ilgilerini mümkün olduğu kadar doğru tahminlerle belirleyen böylesi ölçeklerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Elde edilen ölçek, günümüz koşullarına ve genç neslin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir içerik ve dil kullanılarak hazırlanmış olduğu için, ilgili literatürdeki benzer ölçeklerin bu konudaki eksiklik ve revizyon ihtiyaçlarını da karşılar niteliktedir. Bu çerçevede ölçeğin, ilerleyen çalışmalarda Türkiye’nin farklı sosyoekonomik ve farklı coğrafyalarında karşılaştırılmalarının yapılması ve farklı okul türlerinde elde edilen tercih eğilimleri açısından araştırılması önerilebilir. Ölçeğin yordayıcı gücünü test etmek açısından seçilen örneklemin boylamsal takibi ve ilerleyen zamanda hem okul hem de iş hayatına yönelik tercihleri incelenebilir.

Yeşilyaprak (2012) bilgisayar destekli mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı programlarına duyulan ihtiyacı, ülkemizde meslek seçimi konusunda var olan sorunlar başlığı altında ele almaktadır. Ülkemizde bu konudaki çabaların oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Erkan, Calp ve Şahin’in (2012) kayda değer çabalarında Çoklu Zekâ Kuramı kullanılarak, meslek seçiminde önemli bir destek aracı olabilecek bir uzman sistem tasarlanmıştır. Böylece, bir otomasyon aracıyla bireylerin, yapabilecekleri mesleklere insan desteği almadan daha kısa sürede ve daha doğru bir şekilde yönlendirilebilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada da elde edilen ölçeğin, öğrencilerin kendi şifreleri ile takip edebilecekleri online bir versiyonu hazırlanmıştır. Oluşturulan sistem öğrencinin eğilimi olan meslekleri tespit etmeyi mümkün kılmakla beraber, mesleki ilgisinin ve kariyer yöneliminin en uygun olduğu, geliştirmesi gereken, zayıf ilgi gösterdiği veya uygun olmayan mesleki eğilimlerini de tespit etmeye müsait şekilde kurgulanmıştır. Böylece öğrencinin kendisindeki değişimleri liseden mezun olana kadar takip etmesi sağlanmıştır. Uygulama neticesinde öğrenci eğilim gösterdiği mesleğe ait baskın nitelikler ve ilgili alandaki meslekler konusunda da önceden hazırlanmış mesleki bilgilendirme formu sayesinde bilgi sahibi olabilmektedir. Envanterin Türkiye için bir ilk olma niteliği taşıyan özel bir bölümü de, öğrencinin öne çıkan mesleki ilgi alanlarının, ailenin isteği ile uyumunu dikkate alarak özel bir değerlendirme sonucu verebilmesidir.

Bu bağlamda elde edilen ölçek, günümüz koşullarına uygun şekilde daha fazla ve yeni meslek alanları ile zenginleştirilmiş, günümüz koşullarına uygun bir dil ve içerikle düzenlenmiş, öğrenciye kendi kendini değerlendirme ve takip imkanı sunan, öğrencinin kendi seçimleri ile ailesinin isteklerini ayırt etmesini sağlayan, geçerli ve güvenilir bir ölçektir.

Not: Bu ölçek Bilfen Okullarının mesleki ilgiyi belirlemede duydukları ihtiyacı karşılamak üzere pratik bir envanter arayışı sonucunda, Bilfen Rehberlik ve Araştırma Merkezi’nin işbirliği ile oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

Akkoç, F. (2012). Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıkları ile kariyer inançları arasındaki ilişki. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 49-70.

Atlı, A. (2012). *Lise öğrencilerinin mesleki değerlerinin incelenmesi*. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, yayınlanmamış doktora tezi, Malatya.

Basilevsky, A. (1994). *Statistical factor analysis and related methods: theory and applications*. USA: John Wiley & Sons, Inc.

Büyüköztürk, P. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32, 470-483.

Çakır, M. A. (2004). Mesleki karar envanterinin geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37(2), 1-14.

Çoban, A. E. (2005) Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin yordayıcı bazı değişkenlere göre incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6 (10), 39-54.

Deniz, K. Z. (2009) Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAİ) Geliştirme Çalışması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. Haziran 2009. Cilt:V1, Sayı:1, 289-310 <http://efdergi.yyu.edu.tr>

Ercan, İ., ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde geçerlik ve güvenirlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30 (3) 211-216.

Erkalan, M., Calp, M. H. ve Şahin, İ. (2012) Çoklu Zekâ Kuramından Yararlanılarak Meslek Seçiminde Kullanılacak Bir Uzman Sistem Tasarımı ve Gerçekleştirilmesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*. Cilt: 5, Sayı: 2, 49-55.

Gazioğlu, A. E. İ., Bekçi, B., Güler, Ç. Y., & Çayırdağ, N. (2007). İstanbul İli Özel ve Devlet Okullarında Mesleki Rehberlik Çalışmalarına İlişkin Durum Saptaması. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27).

Gorsuch, R. L. (1974). *Factor analysis*. USA: W. B. Saunders Company.

Gysbers, N. C. (2005) Comprehensive School Guidance Programs in the United States: A Career Profile. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 5: 203–215. DOI 10.1007/s10775-005-8800-7

HAmacı, Z. (2013) İlköğretim Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Mesleki ve Eğitsel Kararlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:12 Sayı:44, 284-299.

Kars, V., Arslan, N., Erik, L., Avcı, N., Bucaktepe, P. G., Celepkolu, T., & Şahin, H. A. (2014). Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi. *Dicle Medical Journal/Dicle Tıp Dergisi*, 41(1), 187-190.

Kuzgun, Y. (1989). *Edwards kişisel tercih envanteri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kuzgun, Y. (2000) *Meslek Danışmanlığı Kuramları ve Uygulamaları*. Nobel Yayıncılık, Ankara.

Kuzgun, Y. (2005). *Akademik Benlik Kavramı Ölçeği*. Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Y. ve Bacanlı, F. (2005). *Orta öğretim Öğrencileri için Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı*. Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özoğlu, S. Ç. (1977). *Kuder ilgi alanları tercihi envanteri mesleki form CH el kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tan, H. (2000). *Psikolojik danışma ve rehberlik: Teori ve uygulama* (3. bs). İstanbul: M. E. Basımevi.

Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: TPD Yayınları.

Thompson, B. (2004). *Exploratory and confirmatory factor analysis: understanding concepts and applications*. USA: American Psychological Association, Washington, DC.

Yeşilyaprak, B. (2008). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Gelişimsel Yaklaşım*. (16. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yeşilyaprak, B. (2012). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığında paradigma değişimi ve Türkiye açısından sonuçlar: Geçmişten geleceğe yönelik bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12, 1, 111-118.

Yıldırım, C. (1999). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: ÖSYM yayınları.

Ek 1: Örnek Maddeler

Doğa Bilimleri İlgisi 39 - Öğrenmeyi seviyorsam, bunda en büyük pay fen derslerinin. 26 - Proje çalışmalarında biyoloji ile ilgili konuları tercih ederim.
Sosyal Bilimler (Tarih-Coğrafya) 9 - Tarihi olayları anlatan romanları okuduğumda olayların içinde yaşar gibi olurum. 20 - Fırsat bulsam dünyadaki tüm tarihi eserleri görmek isterdim.
Sosyal Etkileşim-İkna 3 - Konuşurken insanları istediğim yönde etkileyebiliyorum. 40 - Yeter ki bana fırsat verilsin, çevremdekileri her türlü ikna ederim.
Yabancı Dil 32 - Yabancı dil dersleri okuldan zevk almamı sağlıyor. 48 - Yabancı dille uğraşan kişilerin hayatlarını ilgi çekici buluyorum.
Ticaret 14 - Ticaretle uğraşmadığım bir hayat düşünmem mümkün değil. 63 - Bir kasa limon al sat; tüm işlerden daha iyi? düşüncesindeyim.
Mekanik Uğraşlar 5- Tamir işleri için ilk fırsatta kendime bir alet kutusu hazırlayacağım. 15 - Bozulan oyuncakları tamir etmede üstüme yoktur.
İş Ayrıntıları 24 - Eşyalarım her zaman yerli yerindedir. 42- Kullandığım bilgisayarlarda dosyaları belirli bir sistem dâhilinde isimlendiririm.
Edebiyat 57 - İnternette sık sık takip ettiğim şiir siteleri var. 65 - Bir gazetede köşe yazarı olmak isterdim.
Güzel Sanatlar 17 - Görsel sanatlara karşı güçlü ilgilerim var. 58 - Görsel sanatlara ait bir alanda eğitim almayı diğer tüm alanlarda eğitim almaya tercih ederim.
Müzik 37 - Bir grupla müzik yapmanın benim için mümkün olduğunu düşünüyorum 45 - Müzik ve çalgılarla ilgili faaliyetler tam bana göre.
Sosyal Destek 38 - Eşyalarla ilgilenmektense insanlarla ilgilenmeyi tercih ederim. 54 - İnsanlarla uğraşılan meslekler tam bana göre.